

Slutrapport projekt Syskonen Bothéns stiftelse (ansökan 2023-035)

Inledning

Bothéns stiftelse har finansierat två workshopar (nr. 2 och nr. 3) inom projektet "Kvalitetssäkring av konserveringsarbeten inom Svenska kyrkan samt ett besök i Göteborg på institutionen på kulturvård med syftet att föra ett samtal om projektets framdrift.

Workshop 2 om konservatorns arbetssätt

Workshopen för NKF-S medlemmar genomfördes på Ersta diakoni den 21 mars 2024. Medverkande på plats var 25 personer. Det var även möjlighet att delta on-line i delar av workshopen.

En mentimeter med några frågor ställdes som incheckning i början av dagen som sedan följdes upp i en utcheckning.

Syftet med workshopen var att erhålla feedback på projektets resultat samt att diskutera frågan om konservatorer behöver en konservatorshandbok, liknande arkitektens handbok. Tanken med en sådan skulle vara att professionellt utveckla konservatorsarbetet där till exempel bruket av standarder och gemensamma processer med likvärdiga handlingar skulle tydliggöras.

Vad det gäller resultaten så presenterades och diskuterades tre kvalitetsutmaningar som identifierats i projektet. Dessa var att:

1. Det saknas en rådgivande och kunskapsuppbyggande instans med möjlighet till livslångt lärande för yrkesverksamma konservatorer.
2. Lagstiftningen (KML) är svag avseende konserveringen. Vid en jämförelse med arkeologin saknas det föreskrifter och vägledningar.
3. Konservatorsyrket är inte reglerat.

Vidare presenterade konservatorer från olika delar av landet sina erfarenheter av kvalitetssäkring och att arbeta inom Svenska kyrkan. Dessa var Hanna Eriksson på Skånes målerikonservering, Misa Asp på Konservator Misa Asp AB konservering, Rebeca Kettunen på Konservator Rebeca Kettunen Visby AB samt Tove Nyhlén på Tyréns Sverige AB.

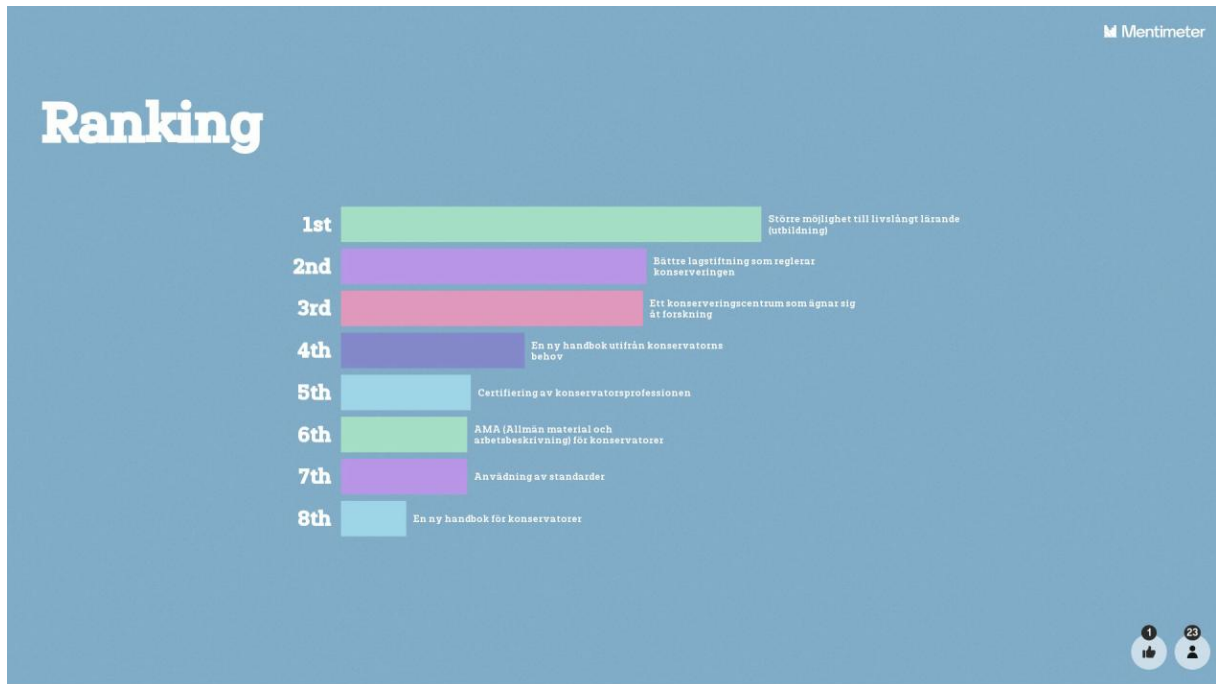
Avslutningsvis genomfördes ett grupparbete då de som närvarande på plats indelades i olika grupper som diskuterade frågorna: "Vad borde projektet ta med sig vidare?", "Är det någon skillnad i arbetet med kyrkan i förhållande till museikonserveringen?", "Behöver vi en reglering av konservatorsyrket?" och "behöver vi en handbok som beskriver konservatorns uppdrag". I sådant fall vad borde den innehålla?

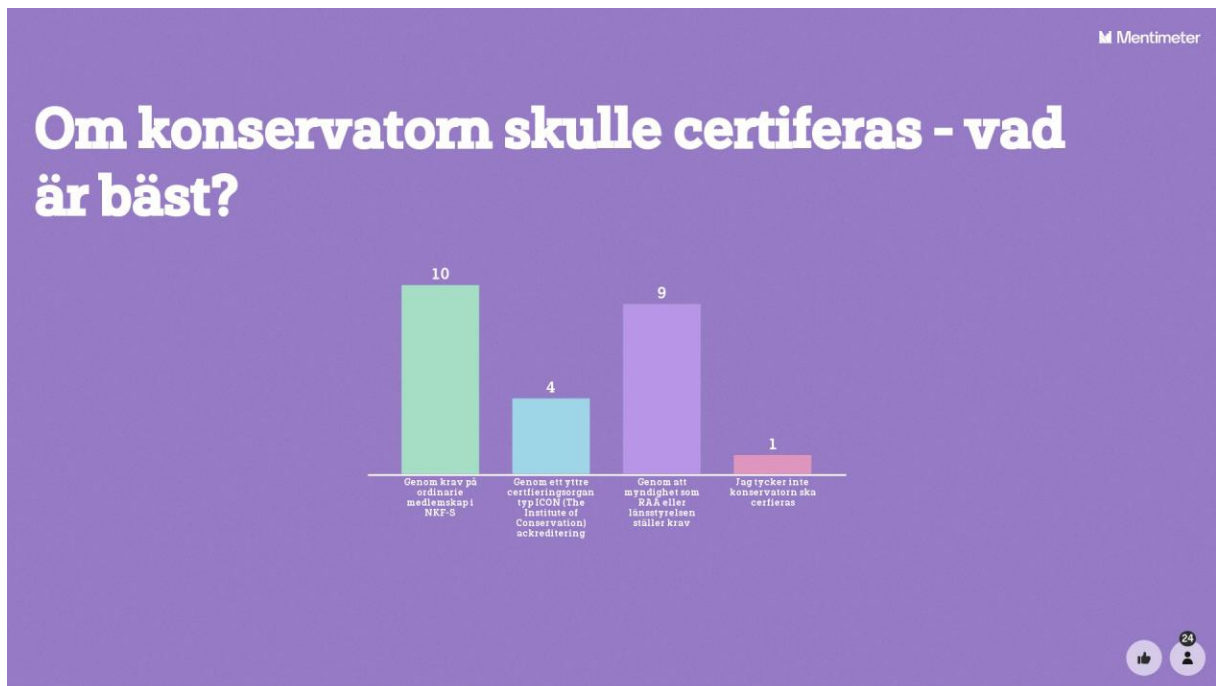
Fotografi under workshopen på Ersta diakoni 21 mars 2024.

Fotografi under workshopen på Ersta diakoni 21 mars 2024.

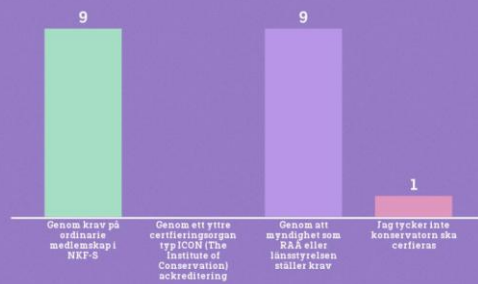

Mentimeter vid incheckning. Rankning av vad som är viktigast för att uppnå kvalitet. Tydligt var att livslångt lärande ansågs mest angeläget. Standarderna låg lågt.

Mentimeter vid incheckning. De flesta ansåg att beslutsfattare borde ställa krav på ordinarie medlemskap i NKFS.

Om konservatorn skulle certifieras - vad är bäst?

Mentimeter vid utcheckning angående reglering av yrket. Att myndigheter ställer krav och möjligheten att ställa krav på att vara ordinarie medlem i NKF-S var nu lika viktiga.

Workshop 3 kvalitetssäkring av konserveringsarbeten inom Svenska kyrkan - slutsatser, möjligheter och utmaningar

Den tredje workshopen genomfördes den 8 november 2024 på Stockholms stadsmuseum. Även denna gång fanns det möjlighet att delta online. 27 personer var anmälda att delta på plats och cirka 10 online. Dagen inbegrep föreläsningar av nyckelpersoner som deltagit i projektet om resultaten. Tanken var att olika perspektiv på konservatorsarbete och dess kvalitén inom Svenska kyrkan skulle speglas. Perspektiven berörde:

- Svenska kyrkan där Markus Dahlberg och Charlotte Kockum pratade om "Behovet av konservering inom Svenska kyrkan och om KAE-systemets möjligheter och utmaningar.
- Myndigheterna där Hugo Larsson, Riksantikvarieämbetet och Hans-Erik Hansson, länsstyrelsen i Gävleborg talade om "Dagens system möjligheter och begräsningar".
- Arbetet på Statens fastighetsverk med konservering där Hélène Hanes talade om "Konserveringsarbeten inom Statens fastighetsverk."
- Utbildningen där utbildningsansvarig för konservatorsprogrammet Johanna Nilsson, kulturvård Göteborgs universitet, talade om "utbildningen av konservatorer idag och i framtiden och vidareutbildningsmöjligheter för konservatorer."
- Arbetsmarknaden där Sara Roberts, SVK, Fanny Stenback, egen verksamhet och Lisa Swedberg, ordförande NKF-S talade om "Om arbetsmarknaden med exempel."
- Kvalitetssäkring där Gunnar Almevik, Professor i kulturvård, Göteborgs universitet talade om "kvalitet och kvalitetssäkring inom kulturvården och om CHARTER project."

- Standarder där Kathrin Hinrichs Degerblad på Riksantikvarieämbetet talade om "kvalitetssäkring och standarder."

Workshopen avslutades med en presentation om den fortsatta utredningen av utmaningarna som presenterats ovan och de framtagna förslagen på åtgärder, vilket följdes av en diskussion.

Under workshop 3 på Stadsmuseum den 8 november 2024.

Under workshop 3 på Stadsmuseum den 8 november 2024.

Besök i Göteborgs 5 maj 2025

Som en uppföljning av projektet genomfördes ett besök på Göteborgs universitets institution för kulturvård (GU). Det var viktigt eftersom institutionen varit en partner i projektet. Syftet var att diskutera hur olika aktörer kan gå vidare med resultaten och att driva frågorna vidare. Inbegrep diskussioner med Sara Roberts (SVK), Johanna Nilsson (GU), Liv Friis (GU), samt Charlotta Bylund Melin (GU).

Lärdomar och erhållna erfarenheter

Workshoparna visade att situationen för konserveringen inom den Svenska kyrkan upplevs olika beroende på var man bor i landet och att det finns ett stort behov av att diskutera konservatorns roll i förhållande till andra professioner. Kvalitetsfrågorna är ständigt aktuella och utbildningen och behov av stödfunktioner på RAÄ framkommer ofta som särdeles viktiga. Även frågan om reglering beskrivs oftast som angelägen.

Vid den andra workshopen framförde flera konservatorer att det behövs mer samverkan mellan stift, konservatorer, antikvarier och arkitekter. Det framkom även att det var problem att vara underentreprenör och att det är bättre att vara direktupphandlad. Vidare upplevde flera brist på stöd från Riksantikvarieämbetet inom bland annat analys. Man ansåg även att konservatorer borde vara mer synliga i fler forum utanför sina vanliga kretsar.

Skånes målerikonserveratorer framförde att samarbetet med konservatorer, stiftsantikvarie, regionmuseet och länsstyrelsen fungerar bra i Skåne. Men att det saknas kompetens och möjlighet av stöd på Riksantikvarieämbetet, vilket gör att de skickar prover till Köpenhamn. Rebeca Kettunen arbetar främst på Gotland. Där styr sammanfälligheten Gotlands kyrkor arbetet och de saknar kulturvårdskompetens, vilket kan leda till problem. Misa Asp talade om förändringarna som skett inom stenkonsveringen från 1990-talet. Då ägde Riksantikvarieämbetet mycket kompetens och styrde arbetet, vilket skapade en privat marknad för stenkonservatorer och goda förutsättningar för kvalitet. Situationen är enligt henne på 2020-talet en helt annan. Det traditionella hantverket överskuggar konserveringen och Riksantikvarieämbetet har dragit sig tillbaka. Hon framhöll att det saknas kompetens i olika instanser, vilket leder till att konserveringen missförstås. Det leder till stenbyten när det kanske inte är nödvändigt.

Vad det gäller reglering av konserveringen så efterfrågas det av de flesta konservatorer. De flesta anser att ordinarie medlemskap i NKF-S borde vara kvalitetsgarantin. Det leder i sin tur till behov av förbättrad lagstiftning eftersom det inte stöds av KML idag. Vad det gäller en konservatorshandbok så verkar många anse att det finns etablerade arbetsätt som de är nöjda med. Detta trots att konservatorer arbetar på olika sätt och inte använder standarder, vilket resulterar i olika handlingar och olika syn på processen. Frågan synes dock inte upplevas som prioriterad.

Under den tredje workshopen framförde olika aktörer sina synpunkter på kvalitetsarbetet och konserveringen. Här följer några axplock:

- Lisa Swedberg framhöll bland annat att det ska vara konservatorer som bestämmer när det ska konserveras.

- Fanny Stenback förklarade hur svårt det är att vara egenföretagare och arbeta med bokkonservering.
- Hans- Erik Hanson presenterade en enkät han skapat för att ta reda på hur länsstyrelsens arbetar med konservering. I den ställde han frågor om: antal konserveringsärenden, prövningsprocessen, villkor i beslut, besiktningar och rapporter. Det framkom att länsstyrelserna som svarat hade mellan 5-25 konserveringsärenden per år (Stockholm hade flest ca 60 per år), inget län hade tillgång till egen konservatorskompetens, få län rådfrågade Riksantikvarieämbetet istället använde de sina egna nätverk. Vidare ansåg man att dialog sällan sker mellan länsstyrelse och konservator (Gotland undantaget), vilket efterfrågades. När det kom till villkor om medverkan så ställde de alltid villkor om antikvarisk medverkande men sällan på "medverkande konservator".
- Sara Roberts hade undersökt arbetsmarknaden. Det framkom att byggnadsantikvarier i högre grad konservatorer arbetar inom myndigheter. Antalet konservatorer har framförallt minskat på Riksantikvarieämbetet. Enligt henne borde arbetsmarknaden för konservatorer växa och breddas. Branschen har även problem med få konservatorer och låg rörlighet. Nya roller borde öka rörligheten.
- Hélène Hanes förklarade att Statens fastighetsverk upplever en brist på erfarna stenkonservatorer.

Under diskussionen som följde framhöll flera konservatorer återigen att länsstyrelsen och Svenska kyrkan borde ställa krav på att de som får utföra arbetet ska vara ordinarie medlemmar i NKF-S. Men det framkom även att nuvarande ramverk inte stödjer det. Önskemål om att Riksantikvarieämbetet borde bli bättre på att följa upp det som utförts och sammanställa kunskapsunderlag framställdes även. Riksantikvarieämbetets resurser var dock begränsade och de hade svårt att få en överblick.

Vid efterföljande möten på bland annat institutionen för kulturvård visade det sig kvalitetsfrågorna är fortsatt öppna. Det framkom var att institutionen kunde tänka sig att upprätta en nätverk som diskuterar behovet av fortbildning med NKF-S medlemmar. Institutionen och NKF-S skulle kunna ordna avstämnings-, inspirations-, och frågemöten.

För att summera även utmaningarna upplevs mycket viktiga så finns ingen konsensus om hur man ska gå vidare. Lärdomen är att det behövs en större utredning av konserveringen som borde ledas av Riksantikvarieämbetet i samverkan med branschen. Frågan är vem som har resurser att driva det framåt.

Rapporten är sammanställd av Hélène Svahn Garreau, projektledare i projektet Kvalitetssäkring av konserveringsarbeten inom Svenska kyrkan och NKF-S tidigare E.C.C.O.-delegat.